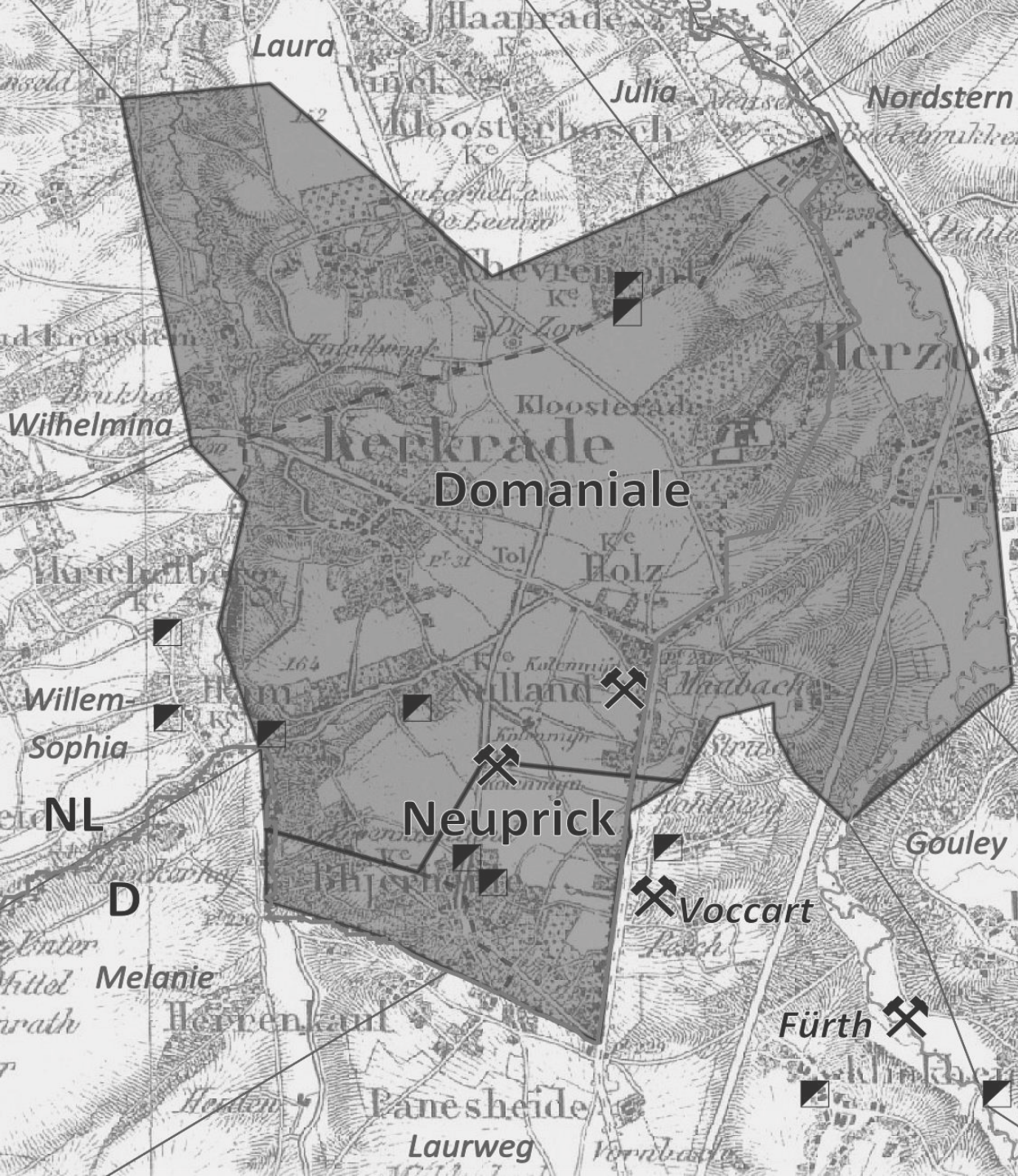

Domaniale Mijn archief

nieuws

periodiek i

Regionaal Historisch Centrum Limburg

Voorwoord

Wij zijn zeer verheugd dat wij, het RHCL, dankzij de **Stichting Behoud Mijnhistorie (SBM)**, het '**Domaniale Mijn archief**' kunnen ontsluiten.

De Stichting ondersteunt in financiële zin museale en historische projecten en activiteiten die verbonden zijn aan het Limburgse mijnverleden.

Het archief van de Domaniale Mijn bestrijkt een periode van circa 1797 tot 1980, en is het **oudste mijnbouwarchief van Nederland**; het is een eeuw ouder dan de Oranje-Nassau en Staatsmijnen. Het vormt de schakel tussen de mijnbouw van kort voor 1800 en de mijnbouw van de 20ste eeuw.

Daarnaast is het een archief met een **grensoverschrijdend** karakter, gezien de ligging van de mijn in een grensgebied.

Bovendien is het van belang voor de **spoorweggeschiedenis** en regionale geschiedenis van Kerkrade. Het bevat belangrijke informatie over de aanleg en exploitatie van de eerste spoorlijn in Limburg.

Het archief van de Domaniale Mijn Maatschappij geeft als enige in Limburg (en Nederland) **inzicht** in de steenkoolwinning gedurende de negentiende eeuw, in de werkomstandigheden, ongevallen, handelsactiviteiten en de **sociale en demografische gevolgen** van de exploitatie.

Kortom, de ontsluiting van het Domaniale Mijn archief biedt veel nieuwe invalshoeken voor onderzoek naar Nederlands-Duitse mijnhistorie in de regio van Kerkrade.

Lita Wiggers,
directeur RHCL

Stichting Behoud Mijnhistorie

“Wij hechten uit een oogpunt van mijngeschiedenis groot belang aan een adequate ontsluiting van dit oudste Nederlandse mijnarchief.”

Al sinds de oprichting van de [Stichting Behoud Mijnhistorie](#) is Karel Majoor voorzitter. In een kort interview met het RHCL vertelt hij:

“Wij zijn steeds, (pro)actief, alert op en ontvankelijk voor mogelijke relevante projecten passend bij de doelstellingen van de Stichting Behoud Mijnhistorie. In dat kader vingen wij de signalen op over het waardevolle, niet-ontsloten archief (bij het RHCL, red.) van de Domaniale Mijn.”

Omdat het archief zo waardevol is voor de Nederlandse en Limburgse mijngeschiedenis, vertelt Karel Majoor verder, “is mijn verwachting dat er een professionele beredeneerde en goed toegankelijke archiefinventarisatie beschikbaar komt, die allicht (mede) de basis kan vormen voor verdere studies, publicaties en mogelijk ook exposities”.

Grensoverschrijdend

Het archief is niet alleen bijzonder, omdat dit het oudste mijnarchief van Nederland is, maar ook omdat het van grensoverschrijdend karakter is - het mijngebied strekte zich van de Molenbeek ten westen van Kerkrade tot aan het riviertje de Worm in Duitsland.

Zo hoopt Karel Majoor, vertelt hij verder, dat de ontsluiting van het archief inzicht kan bieden “in landsgrensoverschrijdende invloeden en betrekkingen, zowel richting Wallonië en Vlaanderen als richting het Ruhrgebied”.

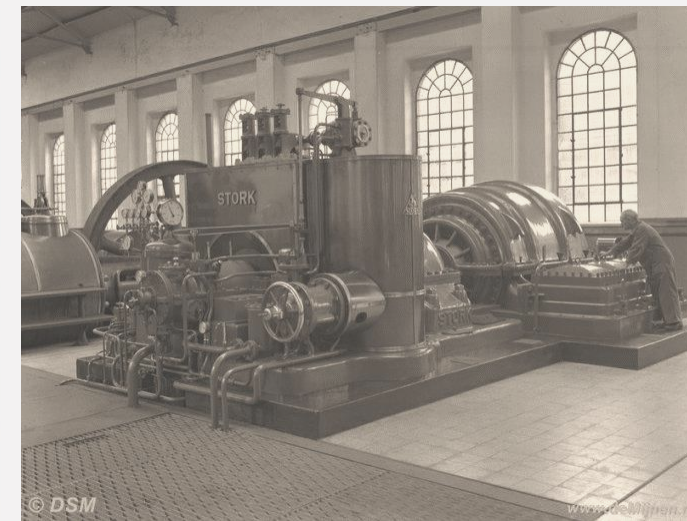
Mooi zou zijn als er “wellicht nog andere vergelijkbare, of afgeleid relevante archieven op ontsluiting liggen te wachten”, aldus Majoor.

Interview

Voorzitter SBM dhr. Karel Majoor

Geschiedenis Domaniale Mijn

‘MINES DOMANIALES’

De Domaniale Mijn heeft vele uitbaters gekend. Al sinds de Middeleeuwen dolf men in de omgeving van Kerkrade naar kolen. Het gebied strekte zich van de Molenbeek ten westen van Kerkrade tot aan het grensriviertje de Worm. Gedurende zeer lange tijd werd deze bedrijvigheid aangestuurd door de abdij van Kloosterrade. De komst van het Franse leger bracht daar in 1794 verandering. De Fransen nationaliseerden de mijn onder de noemer ‘Mines Domaniales’, vandaar ook de latere naam ‘Domaniale Mijn’.

Frans, Duits- Nederlands, Belgisch, Nederlands

Na de Franse Tijd kwamen in 1815 de mijnen toe aan het Nederlandse Koninkrijk. Vanaf dan heette het delvingsgebied dus de ‘Domaniale Mijn’. Het ontginningsgebied bestreek zowel Nederlands als Pruisisch gebied. In de daarop volgende periode, tussen 1830 en 1839, viel de Domaniale Mijn negen jaar lang onder Belgisch bestuur. Na het vaststellen van de grenzen tussen België en Nederland in 1839, werd de mijn weer aan Nederland overgedragen.

De ‘Aachen-Maastrichter Eisenbahn-Gesellschaft’

Koning der Nederlanden Willem II gaf in 1845 de mijn in pacht aan de (particuliere) concessiehouders van de spoorweg van Maastricht naar Aken (Pruisen). Hiermee ontstond in 1846 de ‘Aken-Maastrichtsche Spoorweg-Maatschappij’ (AMSM), of voor de Pruisen de ‘Aachen-Maastrichter Eisenbahn-Gesellschaft’. De mijn werd tegelijkertijd vanuit Maastricht én vanuit Aken bestuurd. In 1867 nam het consortium ‘Grand Central Belge’ de exploitatie van de spoorweglijnen van de Aken-Maastrichtse Spoorweg-Maatschappij over. Het Belgisch consortium bezat diverse privé-spoorwegmaatschappijen met vele kilometers aan spoorlijnen in België, Nederland, Duitsland en Frankrijk.

N.V. ‘Domaniale Mijn Maatschappij’

In 1919 kocht Willem van der Vorm, eigenaar van de ‘Scheepvaart- en Steenkolen Maatschappij’ te Rotterdam, de meerderheid van de aandelen, die daarvoor vooral in Duitse handen was (Geilenkirchen, 2017, p. 13,15). Hoe hij zijn handen kon leggen op zo’n groot aandeel in de AMSM, blijft een vraag. Willem van der Vorm was een zeer gehaaid en slimme zakenman, die zelfs internationaal bekend stond om zijn onderhandelingsstactiek (p. 15). In 1925 richtte Van der Vorm de naamloze vennootschap ‘Domaniale Mijn Maatschappij’ (DMM) op; de ‘Aken-Maastrichtsche Spoorweg-Maatschappij’ bestond niet langer.

Liquidatieproces

Na het overlijden van Willem van der Vorm, nam in 1957 zijn neef Willem Marius de leiding van de onderneming over. Het voortbestaan van de mijn zou echter geen tien jaar meer duren. In 1966 werd de pachtovereenkomst van de DMM beëindigd en kwam de exploitatie van de mijn terug in handen van de Nederlandse staat. Feitelijk was de Domaniale Mijn toen een staatsmijn. In 1969 besloot de staat om Nederlands oudste mijn te sluiten. Vanaf dan begon men met het liquidatieproces, dat meer dan 27 jaar zou duren. Pas in 1996 werden de laatste claims afgehandeld en sprak de rechter het faillissement uit. In 1998 werd het faillissement opgeheven, daarmee was Nederlands oudste mijnmaatschappij officieel verleden tijd (Geilenkirchen, 2014, p. 148).

Archiefontsluiting

Om het Domaniale Mijn archief bij het RHCL adequaat te ontsluiten, heeft het RHCL twee projectmedewerkers aangenomen met veel inhoudelijke en archivistische kennis. Dat zijn dhr. Gerard Venner en dhr. Jan Hanssen.

Taakverdeling

Hun taken zijn verdeeld aan de hand van periodes. Jan Hanssen houdt zich bezig met de bescheiden van 1925 tot ca. 1980 en Gerard Venner met de periode vanaf ca. 1797 tot 1925. Die verdeling is tot stand gekomen door de veranderingen in de bedrijfsinrichting van de Domaniale mijnen, die omstreeks 1925 plaatsvonden. Vanaf die tijd, heette de mijn zoals we konden lezen, niet meer 'Akens-Maastrichtse Spoorweg-Maatschappij', maar de 'Domaniale Mijn Maatschappij N.V.'.

Complex archief

Het Domaniale Mijn archief is niet het gemakkelijkste archief, vertellen Gerard en Jan. Ten eerste, omdat het archief, in de periode van 1797 tot 1846, werd bestuurd door een Franstalige directeur. Daarna, toen de Akense-Maastrichtse Spoorweg-Maatschappij vanaf 1846 de mijn pachtte, bestuurden twee directies de mijn, vanuit Aken en vanuit Maastricht. Hier door zijn de documenten en dossiers in het archief meertalig.

Ten tweede omdat er op meerdere manieren dossiers werden gevormd. Zo maakte het bestuur in Aken documenten op in het Duits, en hanteerde daarbij de Duitse manier van dossiervorming.

Ten derde omdat het archief door meerdere directies bestuurd is geworden. Kortom, het archief bestaat dus eigenlijk uit meerdere archieven, aldus Gerard Venner en Jan Hanssen.

Jan Hanssen © RHCL, 2017

Gerard Venner © RHCL, 2017

Uitgelicht

‘Bewijs van Prioriteitsaandeel van de Naamloze Vennootschap Domaniale Mijn Maatschappij, gevestigd te Kerkrade’, (1925), uit het Domaniale Mijn archief.

Groootaandeelhouder familie Van der Vorm

De familie Van der Vorm had, vanaf 1919 tot 1966, maar liefst tachtig procent van de aandelen van de Domaniale Mijn Maatschappij N.V. in handen. De hoofdonderneming van deze bekende Rotterdamse familie was toentertijd de Scheepvaart- en Steenkolenmaatschappij.

In 1965 kondigde de toenmalig Minister van Economische Zaken, Den Uyl, het einde van steenkolenwinning in Nederland aan. Om te voorkomen dat duizenden werknemers op straat kwamen te staan, nam de Nederlandse staat de aandelen van de Domaniale Mijn Maatschappij van de familie Van der Vorm en de overige aandeelhouders over.

Wel heel bijzonder: in hun onderzoek in het archief kwamen Gerard Venner en Jan Hanssen enkele aandelen ten name van de Scheepvaart- en Steenkolenmaatschappij tegen. Op de achterzijde van het aandeel, is inderdaad te zien dat op 21 oktober 1966 dit ‘Bewijs van Prioriteitsaandeel’ werd overgeschreven aan de ‘N.V. Beleggings- en Garantie Maatschappij voor Duplicaten van Buitenlandse Effecten te Amsterdam’ van de Nederlandse overheid. Ook is in de rode stempels op het aandeel te lezen hoe, bij overschrijving aan de Nederlandse Staat, de waarde van het prioriteitsaandeel drastisch in waarde daalde – het Maatschappelijk Kapitaal daalde van fl. 6.000.000,- naar fl. 2.400.000,- en de waarde van het aandeel werd teruggebracht van 600,- gulden naar 400,- gulden.

Colofon en bronvermelding

In het kader van het ontsluitingsproject van het Domaniale Mijn archief, zal het RHCL ieder kwartaal een nieuwsperiodiek uitbrengen om de Stichting Behoud Mijnhistorie en geïnteresseerden in de Domaniale Mijn geschiedenis op de hoogte te houden.

Begeleidingscommissie project Domaniale Mijn archief

Voorzitter: Erwin Steegen (RHC Limburg)

Dr. Ben Gales (Rijksuniversiteit Groningen)

Dhr. Wiel Miseré (voormalig medewerker Staatstoezicht op de Mijnen)

Dr. Willibrord Rutten (Sociaal Historisch Centrum voor Limburg)

Colofon

Voor vragen over de inhoud van het project kunt u terecht bij het RHCL, contactpersoon Erwin Steegen (info@rhcl.nl).

Voor vragen of opmerkingen over deze nieuwsbrief kunt u terecht bij het RHCL, contactpersoon Simone Smeets (smeets@rhcl.nl).

Meer informatie over de Stichting Behoud Mijnhistorie kunt u terug vinden op de [website van Huis voor de Kunsten Limburg](#).

Bronvermelding

- Beknopt interview via e-mail met Karel Majoor, door Simone Smeets – medewerker Communicatie RHCL, november 2017.
- Beknopt interview met projectmedewerkers-archivarissen Gerard Venner & Jan Hanssen, door Simone Smeets – medewerker Communicatie RHCL, november 2017.
- Projectplan RHCL, (2016), Ontsluiting Domaniale Mijn archief.
- Herraets, J., (1996), [Kerkrade is nog niet van 'de Domaniale' af](#), NRC.
- Geilenkirchen, P., (2014), *De Domaniale Mijn in Beeld – Van Mijnnota tot liquidatie*. Kerkrade: limburg.nl/mijnboek.
- Geilenkirchen, P., (2017), *Van Feierschicht tot Vrije zaterdag – De Geschiedenis van de N.V. Domaniale Mijn Maatschappij 1925-1966*. Kerkrade: Boeken uit Limburg.

Afbeeldingen

- Voorpagina, 'Kaart van de mijnbouwconcessies van de steenkoolmijnen Domaniale en Neuprick in Limburg, Nederland' © Hans Erren, 2012.
- Pagina 3, foto voorzitter Stichting Behoud Mijnhistorie Karel Majoor © Marathon Meerssen, 2017.
- Pagina 4, links, RHCL, 'de Domaniale Mijn', 1901 & rechts, RHCL, fotocollectie DSM CB55862, 'Elektrische Centrale Domaniale Mijn Kerkrade', 1953.
- Pagina 5, links, foto Jan Hanssen © RHCL, 2017 & rechts, foto Gerard Venner © RHCL, 2017.
- Pagina 6, afbeelding van 'Bewijs van Prioriteitsaandeel N.V. Domaniale Mijn Maatschappij', 1925, uit: Domaniale Mijn archief © RHCL, 2017.